

ДІАГНОСТИКА ПАРАМЕТРІВ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Викладені методологічні основи діагностики параметрів економічної стійкості підприємства, приведена методика розрахунку параметрів економічної стійкості підприємства на основі показників статистичної звітності

Постановка проблеми. На сучасному етапі трансформації економіки України стійкий розвиток підприємств є стратегічною метою. Це обумовлено ускладненням зовнішнього середовища, зростанням рівня конкуренції, насичення ринків високотехнологічною і наукомісткою продукцією, швидким скороченням циклу морального старіння продукції. Чим вище рівень економічної стійкості підприємства, тим більше воно є незалежним від несподіваних змін зовнішніх факторів і в першу чергу від змін ринкової кон'юнктури. Це вимагає комплексного, інтегрованого підходу до розробки організаційно-економічного механізму забезпечення економічної стійкості підприємства. Для ефективного управління економічною стійкістю необхідно перш за все визначити параметри економічної стійкості підприємства. Вивчення опублікованих досліджень показали, що питання, пов'язані з визначенням параметрів економічної стійкості, досліджені фрагментарно і тому потребують подальшого науково-прикладного розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Окремі аспекти діагностики та визначення параметрів економічної стійкості розглядалися в працях О.І. Амоші [2, 162-181], Д. Аакера [1, 222-256], Г.О. Швиданенка, О.І. Олексюка [16, 5-14, 102-170], Ю.С. Цал-Цалко [17, 280-360], І.А. Бланка [5, 279-289], І.В. Сіменка, І.М. Білоусова, О.О. Батлукова [14, 32-63], А.А. Садекова, В.Н. Катрич [13, 21-30], Ю.Г. Лисенка, С.Г. Міщенко, Р.А. Руденського, О.О. Спиридонова [10, 147-171], Ю.Г. Лисенка [11, 270-276], Глазова М.М. [6, 59-72], О.Г. Дмитрієва [7, 152-164], Г.В. Козаченка, В.П. Пономарєва, О.М. Лященко [9, 149-178],

Баканова М.І., Шеремета А.Д. [4, 280-294], В.В. Ковалєва, О.Н. Волкової [8, 385-398], [3, 146-160], Ришара Ж. [15, 246-249], И.И. Мазура, В.Д. Шапиро, Н.Г. Ольдерогге [12, 176-206].

В цих роботах в основному визначаються точки беззбитковості для окремих видів продукції підприємств, приводиться методика визначення показників ліквідності підприємства і фінансових показників роботи підприємств. Робіт, присвячених визначенню параметрів економічної стійкості підприємств, практично немає.

Мета дослідження. Метою дослідження є розробка методики визначення параметрів економічної стійкості підприємства (порогу беззбитковості, коефіцієнтів економічної стійкості) на основі статистичної звітності.

Викладення основного матеріалу. Задача забезпечення економічної стійкості та довгострокової рентабельності являє собою одну із фундаментальних наукових проблем і є досить актуальною для підприємств України. Виконаний нами аналіз статистичних даних показує, що кількість збиткових підприємств в промисловості України складала в 2002 р. – 41,8 %, а в 2003 р. – 39,9 %. При цьому загальний рівень рентабельності промисловості України за фінансовими результатами від операційної діяльності складав в 2001 р. – 3,7 %, в 2002 р. – 2,6 %, в 2003 р. – 3,3 %, а за чистим прибутком від всієї діяльності, рентабельність складала в 2001 р. – 2,4 %, в 2002 р. – мінус 0,7 %.

Це свідчить про те, що більшість промислових підприємств України не є конкурентоспроможними. Крім того, треба враховувати те, що період індустріальної моделі розвитку виробництва закінчився і почався

період постіндустріального розвитку виробництва. Це обумовлює об'єктивну необхідність переходу на інноваційно-інвестиційну модель розвитку виробництва. Перехід на інноваційно-інвестиційну модель розвитку виробництва можливий тільки при стійкому і ефективному функціонуванні підприємств. В зв'язку з цим виникає проблема визначення параметрів економічної стійкості підприємств. В Житомирському державному технологічному університеті розроблена і впроваджена у ВАТ "Коростенський завод хімічного машинобудування" методика визначення параметрів економічної стійкості підприємств. Основними параметрами економічної стійкості є поріг беззбитковості підприємства і показники економічної стійкості.

Аналіз літературних джерел показав, що існує розроблена методика для визначення порогу беззбитковості тільки для окремих видів продукції. Методика визначення порогу беззбитковості для підприємства в цілому відсутня. Суть методики визначення порогу беззбитковості і показників економічної стійкості приведена в табл.1.

Із даних табл.1. видно, що для визначення порогу беззбитковості необхідно визначити постійні і змінні витрати підприємства, валову маржу і коефіцієнт валової маржі.

Для визначення цих показників достатньо даних форми №2 "Звіт про результати фінансової діяльності підприємства". При цьому постійні витрати можна визначити як суму адміністративних витрат (код рядка 070) і витрат на збут (код рядка 080).

Змінні витрати визначаються як різниця між операційними витратами (код рядка 280) і постійними витратами.

Поріг беззбитковості підприємства визначається за формулою:

$$D'_c = \frac{V_{пост}}{K_{в.м}}$$

Таблиця 1. Методика розрахунку економічної стійкості підприємств

Показники	ВАТ "Коростенський завод хімічного машинобудування"				
	1998 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.
I	2	3	4	5	6
1. Чистий дохід, тис. грн.	19001,0	36168,0	37808,0	36346,0	38174,0
2. Операційні витрати, тис. грн.	16653,0	34019,0	28683,0	31942,0	35271,0
3. Постійні витрати, тис. грн.	6178,0	7675,0	7902,0	8860,0	10406,0
4. Змінні витрати, тис. грн.	10415,0	26344,0	20781,0	23082,0	26685,0

Де D'_c – поріг беззбитковості підприємства (чистий дохід, при якому відшкодовуються змінні і постійні витрати);

$K_{в.м}$ – коефіцієнт валової маржі.

Коефіцієнт валової маржі визначається із наступної формули:

$$K_{в.м} = \frac{M_v}{D_{ч.ф}}$$

де M_v – валова маржа (визначається як різниця між фактичним чистим доходом і фактичними змінними витратами);

$D_{ч.ф}$ – фактичний чистий дохід.

Для визначення порогу беззбитковості для збиткових підприємств за методикою, що приведена в табл.1., необхідно визначити чистий дохід підприємства, який необхідно отримати, щоб відшкодувати постійні і змінні витрати. Слід відмітити, що операційні витрати підприємства форми №2 будуть менші значення порогу беззбитковості, в зв'язку з тим, що не повністю відшкодовані постійні витрати. Тому операційні витрати не можна приймати за поріг беззбитковості підприємства.

Для визначення порогу беззбитковості збиткових підприємств рекомендується наступна формула:

$$D_c^1 = \frac{D_{ч} \times V_{ПОСТ}}{D_{ф.ч} - V_{ЗМ}}$$

де D_c^1 – поріг беззбитковості підприємства (чистий дохід, при якому відшкодовуються змінні і постійні витрати);

$D_{ч}$ – фактичний чистий дохід збиткового підприємства;

$V_{пост}$ – фактичні постійні витрати збиткового підприємства;

$V_{ЗМ}$ – фактичні змінні витрати збиткового підприємства.

1	2	3	4	5	6
5. Витрати на 1 грн. чистого доходу, коп.					
– Операційні	0,87	0,94	0,75	0,87	0,92
– Постійні	0,32	0,21	0,20	0,24	0,27
– Змінні	0,54	0,72	0,55	0,63	0,65
6. Валова маржа (п.1-п.4), тис. грн.	8586,0	9824,0	17027,0	13264,0	13309,0
7. Коефіцієнт валової маржі $\frac{n.6}{n.1}$	0,45	0,27	0,45	0,36	0,34
8. Поріг беззбитковості, тис. грн. $\frac{n.3}{n.7}; \frac{n.3}{1 - \frac{n.4}{n.1}}$	13728,0	28425,0	17560,0	24611,0	29847,3
9. Економічна стійкість:					
– в грн. (п.1 – п.8)	5273,0	7742,0	20248,0	11735,0	8326,6
– в долях одиниці $\left(\frac{n.1 - n.8}{n.1}\right)$	0,27	0,21	0,53	0,32	0,27
– в процентах $\left(\frac{n.1 - n.8}{n.1} \cdot 100\right)$	27	21	53	32	27,89
10. Рентабельність операційної діяльності $\frac{\text{операційний прибуток}}{\text{витрати операційної діяльності}} \cdot 100$	14,0	6,0	31,0	13,0	8,23
11. Загальна рентабельність $\frac{\text{валовий прибуток}}{\text{чистий дохід}} \times 100$	16,0	7,0	37,0	15,0	8,23

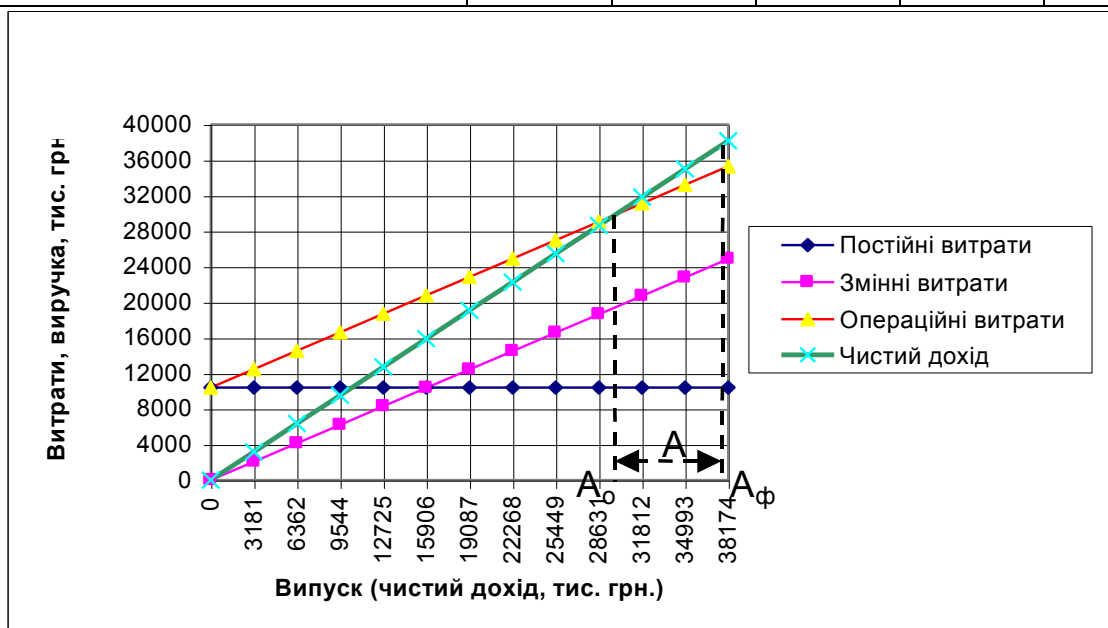


Рис.1. Графічне зображення точки беззбитковості
ВАТ “Коростенський завод Хіммаш” за 2004 рік

Приклад. Фактичний чистий дохід підприємства складає 20 млн. грн., фактичні постійні витрати складають 10 млн. грн., фактичні змінні витрати складають 15 млн. грн.. Поріг беззбитковості буде дорівнювати:

$$D_ч^1 = \frac{D_ч \times V_{ПОСТ}}{D_ч - V_{ЗМ}} = \frac{20 \cdot 10}{20 - 15} = 40 \text{ млн. грн.}$$

Для побудови графіка беззбитковості необхідно розрахувати операційні, постійні і змінні витрати на 1 грн. чистого доходу (див. табл. 1). Цих даних достатньо для

побудови графіка безбитковості. На рис. 1 приведений графік безбитковості ВАТ “Коростенський завод хімічного машинобудування” за 2004 р., що побудований за даними табл. 1. Для побудови графіка безбитковості на персональному комп’ютері розроблена програма в редакторі “Excel”.

Виконаний нами аналіз показав, що параметри економічної стійкості підприємства більш об’єктивно характеризують фінансово-економічний стан підприємства, ніж прибутковість і рентабельність.

Дана методика може бути використана при розробці бізнес-планів підприємства, при проведенні аудиту і експрес-діагностики підприємства, для оцінки інвестиційної привабливості підприємства, а також на курсах підвищення кваліфікації економістів і спеціалістів підприємств.

Розроблена методика діагностики параметрів економічної стійкості дає змогу швидко оцінити фінансовий результат роботи підприємств в цілому в будь-який період часу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Аакер Д.* Стратегическое рыночное управление / Пер. с англ. под ред. Ю.П. Контуревского. – СПб: Питер, 2003. – 544 с.
2. *Амоша А.И.* Экономическая эффективность улучшения условий труда: Предпосылки, анализ, прогнозирование. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 1998. – 378 с.
3. Антикризисное управление: Учебник / Под ред. Э.М. Короткова. – М.: ИНФРА – М, 2001. – 432 с.
4. *Баканов М.И., Шеремет А.Д.* Теория экономического анализа. – М.: Финансы и статистики, 1997. – 416 с.
5. *Бланк И.А.* Управление прибылью. – К.: “Ника-Центр”, 1998. – 544 с.
6. *Глазов М.М.* Экономическая диагностика предприятий: Новые решения. СПб: Изд-во СПбГУЭФ, 1998. – 194 с.
7. *Дмитриева О.Г.* Региональная экономическая диагностика. – СПб Изд-во СПбГУЭФ, 1992. – 274 с.
8. *Ковалёв В.В., Волкова О.Н.* Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – М.: ООО “ТК Велби”, 2002. – 424 с.
9. *Козаченко Г.В., Пономарёв В.П., Ляшенко О.М.* Экономическая безопасность предприятия: Суть та механизм забезпечення: Монографія. – К.: Лібра, 2003. – 280с.
10. *Лысенко Ю.Г.* и др. Механизмы управления экономической безопасностью / Мищенко С.Г., Руденский Р.А., Спиридонов А.А. – Донецк: ДонНУ, 2002. – 178с.
11. *Лысенко Ю.Г.* и др. Модели управления проектами в нестабильной экономической среде. – Донецк: ООО “Юго-Восток, Лтд”, 2003. – 292с.
12. *Мазур И.И., Шапиро В.Д., Ольдерогге Н.Г.* Эффективный менеджмент. – М.: Высшая школа, 2003. – 555с.
13. *Садеков А.А., Катрич В.Н.* Управление устойчивым развитием методами стандартизации. – Дон ГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2003. – 182с.
14. *Сіменко І.В.* Аналіз фінансово-економічного потенціалу підприємства. - Донецьк: Дон ДУЕТ, 2004. – 169с.
15. *Ришар Ж.* Аудит и анализ хозяйственной деятельности предприятия. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 375с.
16. *Швиданенко Г.О., Олексюк О.І.* Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: Монографія. – К.: КНЕУ, 2002. – 192с.
17. *Цал-Цалко Ю.С.* Статистичний аналіз фінансової звітності: Теорія, практика та інтерпретація: Монографія. – Житомир: Житомирський державний технологічний університет, 2004. – 506с.

ПРОЦЕНКО Наталія Борисівна – старший науковий співробітник кафедри економіки Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- проблеми теорії та методології економічної стійкості підприємства;
- механізм управління економічною стійкістю підприємств;
- економічна діагностика.